

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Аналітична доповідь
Грудень 2022р.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Михайло ПАШКОВ,
співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки

Досвід євроінтеграції України в умовах війни має унікальний характер. Захищаючи східний фланг ЄС і НАТО від збройної російської інтервенції, потерпаючи від колосальних людських і фінансово-економічних втрат, країна набула статусу кандидата на вступ до ЄС, продовжує проєвропейські реформи в різних сферах, поглиблює секторальне співробітництво з Брюсселем, виконує на практиці положення Угоди про асоціацію і рекомендації Єврокомісії.

Нинішня фаза євроінтеграції обумовлена комплексом різновекторних факторів, викликів і загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, серед яких можна виокремити турбулентність і непередбачуваність світових політико-економічних процесів, зростаючу конфронтацію між світовими центрами впливу, накопичення кризових явищ на теренах ЄС, внутрішні українські проблеми тощо. Але очевидно, що ці фактори тією чи іншою мірою обумовлені та інспіровані агресією кремля, яка становить найбільшу загрозу для України, її європейського майбутнього.

Нижче окреслюються деякі загальні тенденції, що активізувалися під час широкомасштабної війни, та акцентується увага на окремих подіях і заходах вересня-грудня 2022р.

РУХ ДО ЄС: ВПЛИВИ І НАСЛІДКИ ВІЙНИ

Війна, розв'язана росією проти України, має ряд складових і різноспрямованих наслідків. З одного боку, російська збройна інтервенція

де-факто прискорила євроінтеграційні процеси в Україні, сприяла проєвропейському об'єднанню нації. Війна призвела до масової «вестернізації» українського суспільства і вкорешила ідею безальтернативності та незворотності руху до ЄС.

Ці тенденції можна проілюструвати результатами соціологічних досліджень Центру Разумкова.

По-перше, стабільною є висхідна динаміка громадської підтримки вступу України до ЄС. Якщо в березні 2021р. 59% громадян вважали, що Україні потрібно вступати до ЄС¹, то в жовтні 2022р. таку думку поділяють уже 79%². Це інтегральний показник, який ілюструє масштаб проєвропейських настроїв в українському суспільстві.

По-друге, у 2022р. у громадській свідомості почали помітно домінувати процеси проєвропейської самоідентифікації. Якщо попередніми роками серед громадян переважали сумніви щодо своєї європейської ідентичності³, то в жовтні 2022р. вже 63% відзначили, що відчувають себе європейцями, відчувають свою належність до культури і традицій європейського співтовариства.

Водночас зміцнилася солідарність Києва і Брюсселя у протистоянні країні-агресору. Рішення щодо надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС є свідченням консолідації країн-членів Євросоюзу на українському напрямі, відповіддю об'єднаної Європи на неоімперську загарбницьку політику росії. Це рішення мало політико-безпековий характер, оскільки Україна захищає ЄС від континентальної експансії кремля, і фактично від української армії нині залежить

¹ Див.: Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. – Центр Разумкова, 2021р., с.106, https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_association.pdf.

² Тут і далі наводяться дані дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні з 22 вересня по 1 жовтня 2022р. в усіх регіонах України, за винятком Криму та окупованих територій Донецької, Луганської, Херсонської областей (у Запорізькій, Миколаївській, Харківській областях – лише на територіях, що контролюються Урядом України та на яких не ведуться бойові дії). Опитано 2 021 респондент віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

³ Україна: 30 років на європейському шляху. – Центр Разумкова, 2021р., с.357, <https://razumkov.org.ua/uploads/2021-nezalezhnist-30.pdf>.

політичний лад і майбутнє Євросоюзу. У цьому головна значимість української євроінтеграції для ЄС і головна відмінність від інших претендентів на вступ — Молдови, Грузії, балканських країн.

На жаль, слід констатувати, що російська експансія мала і негативний вплив на європейську інтеграцію України. Наша країна зазнала величезних людських та фінансово-економічних втрат. Війна, розв'язана путінським режимом, є однією з найсмертоносніших в Європі з часів Другої світової війни.

ВТРАТИ УКРАЇНИ ЗА ПОПЕРЕДНІМИ ОЦІНКАМИ

- ✓ За даними ООН, за період з 24 лютого по 6 листопада 2022р. число жертв серед цивільних в Україні становить 6 490 і майже 10 тис. цивільних були поранені⁴. Зрозуміло, що реальне число вбитих, закатованих, зниклих без вісти, досі невідомих і таємно похованих на окупованих територіях є в рази більшим⁵. За попередніми даними, лише під Маріуполем загинуло від 20 до 22 тис. людей⁶. У серпні 2022р. Головнокомандувач ЗСУ В.Залужний повідомив про 9 000 загиблих бійців ЗСУ⁷. Це проміжні дані, бо щоденно надходить інформація про нові жертви⁸.
- ✓ Через ракетний терор країни-агресора пошкоджено або знищено 60 982 об'єкти цивільної інфраструктури в усій Україні, зокрема 42 818 житлових будівель і будинків, 1 960 навчальних закладів та 396 медичних закладів, 392 культурних та 87 культових споруд. Уражено 5 315 об'єктів водопостачання та електропостачання. Російські терористи пошкодили або знищили майже 40% життєво важливої енергетичної інфраструктури України⁹.
- ✓ Зруйновано або пошкоджено 24 700 км автодоріг, 309 мостів, 6 500 км залізничних колій, 16 аеропортів та аеродромних комплексів, понад 1 000 одиниць рухомого складу міського громадського транспорту¹⁰.
- ✓ 20% природоохоронних територій України потерпають від війни. Через бойові дії постраждали 3 млн. га лісів та близько 16 млн. га забруднені боєприпасами. Загалом довкіллю України завдано збитків на €36 млрд.¹¹
- ✓ За попередніми оцінками Уряду, збитки, завдані економіці України внаслідок війни, можуть сягнути \$700 млрд.¹²

Оцінюючи вплив фактора російської агресії на зміст і темпи української євроінтеграції, слід звернути увагу на наступні обставини.

По-перше, українська сторона має зосереджувати величезний політико-дипломатичний, фінансово-економічний, кадровий потенціал на протистоянні російській широкомасштабній інтервенції на різних напрямках. Київ змушений утримати та забезпечувати потужний військовий контингент на російсько-українському фронті і постійно збільшувати фінансування воєнних потреб. Нині майже половина бюджетних витрат спрямовані в оборонний сектор. У бюджеті-2023 заплановано 43% воєнних витрат¹³. Ці людські і фінансові ресурси могли б бути ефективно задіяні на євроінтеграційному напрямі.

По-друге, війна уповільнила темпи реформ у рамках реалізації Угоди про асоціацію Україна-ЄС, тією чи іншою мірою ускладнила процес імплементації пакета рекомендацій ЄК. Зокрема, виконання окремих напрямів Угоди про асоціацію нині критично ускладнене і має здійснюватися у мирний період.

⁴ Війна в Україні забрала життя майже 7 тисяч цивільних. — ООН. — BBC, 8 листопада 2022р., <https://www.bbc.com/ukrainian/news>.

⁵ В Управлінні Верховного комісара з прав людини ООН неодноразово наголошували, що реальні цифри загиблих цивільних значно вищі, оскільки отримання інформації з місць, де тривають інтенсивні бойові дії, відбувається з затримкою, а багато повідомлень про смерті ще перевіряються.

⁶ У Маріуполі загинули десятки тисяч людей. — П.Кириленко. — Суспільне, 12 квітня 2022р., <https://suspihne.media/227991-u-mariupoli-zaginuli-desatki-tisac-ludej-kirilenko>.

⁷ У ході повномасштабної агресії РФ загинули майже 9 тисяч українських військових. — В.Залужний. — Радіо Свобода, 22 серпня 2022р., <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ahresia-rf-vtraty-zsu/31999423.html>.

⁸ Слід додати, що за шість попередніх років війни на Донбасі загинуло 13 тис. людей, понад 30 тис. поранені.

⁹ Європарламент закликав до розслідування злочинів РФ в Україні із притягненням причетних осіб до відповідальності. — Інтерфакс-Україна, 23 листопада 2022р., <https://interfax.com.ua/news/general/873971.html>.

¹⁰ Ukraine Recovery Conference: Олександр Кубраков презентував план «виживання» інфраструктури України. — Урядовий портал, 5 липня 2022р., <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraine-recovery-conference-oleksandr-kubakov-prezentuvav-plan-vyzhyvannia-infrastruktury-ukrainy>.

¹¹ Руслан Стрілець: Україна синхронізує своє довкілля з законодавством з європейським задля набуття повноцінного членства в ЄС. — Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, 12 жовтня 2022р., <https://mepr.gov.ua/news/39995.html>.

¹² До кінця року завдані економіці України внаслідок війни збитки підводяться до \$700 млрд. — Д.Шмигаль. — Інтерфакс-Україна, 13 грудня 2022р., <https://interfax.com.ua/news/economic/878120.html>.

¹³ Бюджет-23: армія, дороги і марафон. — LB.ua, 5 листопада 2022р., https://lb.ua/economics/2022/11/05/534879_byudzhet_23_armiya_dorogi_i_marafon.html.

Своєю чергою, деякі універсальні загальноєвропейські норми, зокрема стосовно врегулювання діяльності мас-медіа і прав національних меншин, мають бути адаптовані до умов воєнного стану та режиму бойових дій.

По-третє, попри ряд важливих ініціатив Брюсселя щодо відкриття доступу українських виробників до внутрішнього європейського ринку, війна знизилася інтерес і активність європейських бізнес-партнерів до розвитку контактів з воюючою країною зі складною внутрішньою ситуацією, яка містить ризики і небезпеки для перспективних інвестицій і ведення бізнесу. Водночас і європейський бізнес перебуває у складній ситуації через російську енергетичну блокаду, притік біженців і ряд інших внутрішніх проблем.

По-четверте, війна перетворила Україну на довгострокового реципієнта міжнародної донорської допомоги. За оцінками експертів, іноземні фінансові надходження покривають приблизно третину витрат бюджету України¹⁴. Така тенденція зберігатиметься і наступного року. Прем'єр-міністр України Д.Шмигаль, презентуючи бюджет на 2023р., зазначив, що «видатки бюджету вдвічі більші за доходи... Дефіцит у \$38 млрд. розраховуємо переважно закрити завдяки підтримці наших міжнародних партнерів. Зокрема Євросоюзу, США та МВФ»¹⁵.

В умовах тривалої «війни на виснаження», з огляду на обмежені внутрішні ресурси, європейська інтеграція, вимушено забезпечується у скороченому масштабі. Водночас політичні рішення і дії української влади, увага суспільства і загалом громадсько-політичний дискурс нині зосереджені на темі війни. Європейська інтеграція, реалізація Угоди про асоціацію, секторальне співробітництво з ЄС розглядаються переважно в контексті воєнної, фінансово-економічної підтримки України, спільного опору країні-агресору та повоєнного відновлення.

УКРАЇНА-ЄС: СПІЛЬНЕ ПРОТИСТОЯННЯ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Важливою особливістю нинішнього етапу євроінтеграції є нова якість відносин Україна-ЄС, що обумовлено набуттям Україною кандидатського статусу, безпрецедентною інтенсивністю контактів на високому та вищому рівнях, високим рівнем довіри, лібералізацією торгово-економічних відносин, спільним протистоянням російській експансії. Саме політико-дипломатична підтримка, військово-технічна, фінансово-економічна, гуманітарна допомога країн ЄС є критично важливими для України в умовах війни.

З початком широкомасштабної агресії офіційний Брюссель активізував і зміцнив курс щодо лобювання і відстоювання інтересів України на міжнародних майданчиках і водночас засудив агресію і підтримав політичну ізоляцію росії. Протягом останніх місяців завдяки зусиллям країн ЄС: (а) були ініційовані та ухвалені проукраїнські резолюції і рішення в рамках ГА ООН, ЄС, ПАРЕ, НАТО, ОБСЄ, G7, G20; (б) ПАРЕ, Європарламент і низка парламентів країн ЄС визнали росію державою-спонсором тероризму; (в) представників рф виключили зі складу Ради Європи, позбавили членства в Раді ООН з прав людини і Парламентської Асамблеї ОЧЕС, виключили з інших авторитетних міжнародних організацій.

ЄС активізував військово-технічне співробітництво з Україною, доповнюючи на практиці спільну європейську політику безпеки новими заходами та ініціативами у відповідь на ескалацію російської загрози:

- ✓ держави ЄС на двосторонньому рівні постачають Україні широкую номенклатуру зброї і військового обладнання — від реактивних систем залпового вогню, систем ППО, танків і гаубиць до радарів, пристроїв для розмінування, медичного обладнання і зимового одягу;

¹⁴ Фінансова допомога від міжнародних партнерів: скільки Україна отримала на 1 жовтня. — Економічна правда, 6 жовтня 2022р., <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/6/692303>.

¹⁵ Бюджет-2023: Шмигаль оприлюднив основні показники. — Слово і Діло, 3 листопада 2022р., <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/03/novyna/finansy/byudzhets-2023-shmyhal-oprylyudnyv-osnovni-pokaznyky>.

- ✓ за період широкомасштабної агресії з Європейського фонду миру (EPF) Україна отримала €3,1 млрд. для оборони;
- ✓ країни ЄС на рівні міністрів оборони беруть регулярну участь у зустрічах контактної групи з оборони України (UDCG), яка діє на американській авіа-базі Рамштайн у Німеччині;
- ✓ наприкінці 2022р. розпочала роботу місія Євросоюзу з надання військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine), яка забезпечує спеціалізовану підготовку ЗСУ, в т.ч. Сил територіальної оборони;
- ✓ у грудні Євросоюз відкрив у Києві кіберлабораторію для захисту ЗСУ.

Західна (в т.ч. європейська) воєнна допомога сприяла організації ефективного опору російської агресії та успішним наступальним операціям ЗСУ. Водночас слід визнати, що, по-перше, поставки необхідної зброї Україні розпочалися із запізненням і здійснюються в обмежених масштабах. По-друге, попри численні звернення офіційного Києва, Україна й досі не має надійного захисту від ракетних атак країни-агресора, що призводить до величезних жертв серед мирного населення і руйнування критичної інфраструктури країни.

З початку російського вторгнення ЄС активізував і розширив фінансово-економічну допомогу та гуманітарну підтримку України. Брюссель ініціював низку грантових програм, позик, кредитів і гуманітарних поставок. Зокрема в червні 2022р. Рада ЄС схвалила €9 млрд. термінової макрофінансової допомоги на 2022р.¹⁶ У грудні 2022р. лідери ЄС затвердили план надання Україні у 2023р. регулярної макрофінансової допомоги в обсязі до €1,5 млрд. щомісяця, на загальну суму €18 млрд.¹⁷

Важливою складовою гуманітарної допомоги ЄС є надання притулку та допомоги

українським біженцям. За оцінками експертів ООН, станом на вересень 2022р., число українських біженців, зареєстрованих в Європі, перевищило 7 млн.¹⁸ У березні 2022р. Рада ЄС ввела в дію Директиву про тимчасовий захист громадян України на території країн об'єднаної Європи. Цей механізм передбачає доступ до ринку праці, житла, соціального забезпечення, медичної допомоги, освіти для мільйонів громадян України, які тимчасово перебувають у країнах ЄС.

Водночас, результати дослідження експертів Кільського інституту світової економіки свідчать про те, що за вісім місяців війни Брюссель помітно відстає від Вашингтона в економічній підтримці України, а також у швидкості доставки обіцяного. Німецькі експерти констатують: «США зараз надають майже вдвічі більше ніж країни та установи ЄС разом взяті. Для великих європейських країн це мізерні показники, особливо з огляду на те, що багато обіцяної допомоги прибуває до України після тривалих затримок».¹⁹

Важливою складовою стримування експансії путінського режиму є санкційна політика ЄС, яка координується з іншими країнами світу. Відповідні обмежувальні заходи Брюсселя останнім часом вдосконалювалися та посилювалися. Зокрема в жовтні 2022р. ЄС запровадив 8-й пакет антиросійських санкцій, у грудні — дев'ятий, який передбачає: (а) нові обмеження на постачання товарів і технологій (у т.ч. подвійного використання), що можуть використовуватися в оборонному секторі росії. Додаткові санкції проти 168 підприємств російського ВПК; (б) відключення від SWIFT ще трьох російських банків; (в) позбавлення ліцензій на мовлення для чотирьох російських каналів: НТВ/NTV Mir, Росія 1, REN TV та перший канал; (г) заборона надання росії послуг ЄС у сферах реклами, ринкових досліджень; (ґ) заборона на нові інвестиції в енергетичний сектор рф; (д) санкції проти фізичних та юридичних осіб — представників держдуми, фізичних осіб і компаній військового сектору, членів уряду, губернаторів,

¹⁶ ЄС надасть Україні 9 млрд євро допомоги. — Суспільне. Новини, 31 травня 2022р., <https://suspihne.media/244971-es-nadast-ukraini-9-mlrd-evro-dopomogi>.

¹⁷ Рада ЄС схвалила допомогу Україні у розмірі 18 млрд євро. — Інтерфакс-Україна, 10 грудня 2022р., <https://interfax.com.ua/news/general/877618.html>.

¹⁸ Кількість українських біженців, зареєстрованих у Європі, перевищила 7 мільйонів. — Нові дані ООН. — Голос Америки, 8 вересня 2022р., <https://ukrainian.voanews.com/a/kilkist-zhertv-ta-bizhentsiv-zrosia-oon/6736396.html>.

¹⁹ ЄС «майже вдвічі» відстає від США у допомозі Україні, вказують німецькі аналітики. — Голос Америки, 11 жовтня 2022р., <https://ukrainian.voanews.com/a/6784769.html>.

п'яти російських парламентських партій, суддів конституційного суду тощо²⁰.

Безумовно, санкційна політика ЄС і колективного заходу разом з політичною ізоляцією країни-агресора має важливий «стримуючий» ефект, на який кремлівське керівництво не може не зважати. Санкції відчутно позначаються на стані російської економіки, соціальному почутті громадян. Але ці заходи мають обмежений характер — Захід не наважився до запровадження повномасштабного ембарго на російські енергоносії і тотального відключення російської банківської системи від SWIFT. Нинішня система обмежувальних заходів, принаймні поки що, не спричинили для росії такого рівня економічних проблем, які б примусили кремль зупинити агресію в Україні.

ПОДАЛЬШИЙ РУХ ДО ЄС: ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМИ

Умовами успішного просування України на євроінтеграційному шляху є імплементація цінностей і норм ЄС, виконання пакета рекомендацій Єврокомісії, успішна реалізація базових реформ, передбачених Угодою про асоціацію. Протягом останніх місяців 2022р. офіційний Київ зосередив зусилля на виконанні семи рекомендацій Єврокомісії, які були передумовою надання Україні статусу кандидата.

Важливим кроком на цьому напрямі стало ухвалення Верховною Радою 13 грудня 2022р. пакета євроінтеграційних законів — «Про медіа», «Про національні меншини (спільноти)», а також «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах».

Це дало підстави Президенту України В.Зеленському 15 грудня 2022р. звернутися до лідерів країн ЄС із закликом прискорити процес оцінки виконання Україною рекомендацій ЄК, щоб перейти до переговорів

щодо членства України в ЄС. Однак очевидно, що попри помітні здобутки у виконанні «домашнього завдання» Єврокомісії, цей процес потребує продовження і вдосконалення.

Отже, окреслюючи стан реалізації рекомендацій Єврокомісії, слід звернути увагу на окремі важливі заходи української сторони і деякі проблемні аспекти.

Реформа Конституційного Суду України (КСУ). Кроком уперед у реалізації реформи КСУ стало те, що у грудні 2022р. набув чинності згаданий вище закон щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду суддів КСУ. Закон містить низку вартих уваги положень.

Однак, залишається проблемною ситуація довкола нового органу «дорадчої групи експертів», передбаченого Законом. 20 грудня 2022р. Венеціанська Комісія оприлюднила висновки, де рекомендувала включити до дорадчої групи додаткового сьомого члена з числа незалежних міжнародних експертів. А також встановити, що рішення групи мають бути обов'язковими, а кандидати, які не пройшли перевірку групи, не можуть бути призначені суддями КСУ²¹. Вже 23 грудня офіційний Брюссель заявив, що очікує від української влади врахування відповідних рекомендацій Венеціанської Комісії²².

Отже, на порядку денному залишається питання узгодження структури дорадчої групи і відповідно відкладається процедура обрання суддів КСУ. Водночас на початку грудня Конституційний Суд звільнив трьох суддів, відтак у його складі залишилось 13 осіб (за кворуму 12)²³. Ці обставини ускладнюють як роботу КСУ, так і обрання його голови. Очевидно, завершення реформи КСУ потребує додаткових зусиль усіх гілок влади для забезпечення повноцінної і ефективної його роботи.

Продовження судової реформи. Нині триває процес відбору кандидатів до Вищої

²⁰ ЄС офіційно оголосив про запровадження дев'ятого пакету санкцій проти росії. — Укрінформ, 16 грудня 2022р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3635612-es-oficijno-ogolosiv-pro-zaprovadzenna-devatogo-paketu-sankcij-proti-rosii.html>.

²¹ Венеціанська комісія оприлюднила висновки щодо законопроєкту про реформу Конституційного Суду. — Інтерфакс-Україна, 20 грудня 2022р., <https://interfax.com.ua/news/political/879488.html>.

²² ЄС чекає від України зміни закону про КСУ, ухваленного всупереч рекомендаціям «Венеційки». — Європейська правда, 23 грудня 2022р., <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/12/23/7152991>.

²³ Троє суддів КСУ пішли у відставку. — Укрінформ, 7 грудня 2022р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3629508-troe-suddiv-ksu-pisli-u-vidstavku.html>.

кваліфікаційної комісії суддів України (ВККС). 20 грудня Конкурсна комісія з добору кандидатів на посаду члена ВККС провела офіційне засідання, на якому затвердила перелік із 64 кандидатів, допущених до наступного етапу конкурсу — співбесіди, за результатами яких Вища рада правосуддя (ВРП) призначить 16 членів ВККС²⁴.

Своєю чергою, здійснюється оновлення складу ВРП, яка призупинила свою діяльність з лютого ц.р. У серпні Верховна Рада обрала двох членів ВРП і їх число у грудні становило сім осіб. Але для кворуму необхідно 15 і ця важлива судова інституція залишалася де-факто недієздатною. У листопаді Етична рада закінчила відбір кандидатів за суддівською квотою та рекомендувала 16 осіб, з яких з'їзд суддів має обрати вісім і призначити їх членами ВРП. 14 грудня Рада суддів ухвалила рішення провести XIX з'їзд суддів 11-13 січня 2023р.²⁵ Реформа судової системи, що триває, є одним з важливих і водночас складних напрямів проєвропейських трансформацій.

Боротьба з корупцією. Вирішенням питанням стало призначення нового керівництва Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП). 28 липня Генеральний прокурор України А.Костін затвердив на посаді керівника САП детектива Національного антикорупційного бюро (НАБУ) О.Клименка²⁶.

Однак питання відбору та призначення нового директора НАБУ залишалася поки невирішеним. Повноваження попереднього директора НАБУ А.Ситника закінчилися 16 квітня 2022р. у зв'язку із завершенням семирічного терміну перебування його на посаді керівника установи²⁷. Процедура добору нового керівника НАБУ розпочалася влітку і лише 22 серпня конкурсна комісія змогла провести перше засідання. Але результат цього процесу ще попереду — 21 грудня Комісія завершила прийом документів від 78 кандидатів на цю посаду²⁸.

Стан формування повноцінного складу антикорупційних органів, зокрема, САП і НАБУ, має безпосередній вплив на динаміку процесу боротьби з корупцією, у т.ч. на високому рівні, шляхом ефективних розслідувань. Варто додати, що в цій сфері влада останніми місяцями зробила ряд важливих кроків.

✓ 20 червня Верховна Рада ухвалила Закон про засади державної антикорупційної політики, яким затверджена Антикорупційна стратегія до 2025р.²⁹ Згодом НАЗК розпочало громадські обговорення нової Державної антикорупційної програми до 2025р.

✓ 8 липня набув чинності Закон «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану».

✓ Указом Президента створено спеціальну робочу групу представників НАБУ та САП з метою узгодження українського законодавства з Конвенцією ОЕСР щодо боротьби з хабарництвом.

Отже загалом є підстави говорити про позитивні зрушення щодо боротьби з корупцією, але ця сфера потребує додаткових зусиль української влади.

Боротьба з відмиванням коштів. 6 вересня 2022р. Верховна Рада ухвалила Закон про приведення у відповідність національного законодавства по боротьбі з відмиванням грошей до стандартів Групи з фінансових заходів (FATF). Цей закон має вдосконалити подання юридичними особами інформації про кінцевих бенефіціарних власників та структуру власності до Єдиного державного реєстру. Документ «дасть змогу підвищити ефективність проведення фінансового моніторингу, сприятиме виконанню міжнародних

²⁴ Конкурсна комісія повинна відібрати та передати на розгляд ВРП не менше двох кандидатів на кожну із 16 вакансій. Після цього Вища рада правосуддя з числа поданих кандидатур призначить 16 членів ВККС.

²⁵ З'їзд суддів відбудеться 11-13 січня 2023 року. — Судово-юридична газета, 14 грудня 2022р., <https://sud.ua/uk/news/publication/256673-sezd-sudey-sostoitsya-11-13-yanvarya-2023-goda>.

²⁶ Новий генпрокурор затвердив Клименка на посаді голови САП. — Українська правда, 28 липня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/07/28/7360620>.

²⁷ Згідно зі ст.6 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України».

²⁸ Комісія з проведення конкурсу на посаду директора НАБУ завершила прийом документів від кандидатів, загалом отримано 78 заявок. — Інтерфакс-Україна, 21 грудня 2022р., <https://interfax.com.ua/news/general/879765.html>.

²⁹ Верховна Рада ухвалила Антикорупційну стратегію на 2021-2025 роки. — НАЗК, 20 червня 2022р., <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/verhovna-rada-uhvalyla-antikorupciynnu-strategiyu-na-2021-2025-roky>.

зобов'язань України у відповідній сфері»³⁰. На думку експертів, зараз одним з актуальних завдань є визначення державного органу, відповідального за формування та реалізацію політики щодо бенефіціарної власності³¹.

До активу України в цій сфері можна також віднести й те, що в жовтні офіційний Київ ініціював процедуру вступу до Робочої групи Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) з питань боротьби з хабарництвом у міжнародних комерційних операціях³².

Втілення антиолігархічного закону. У листопаді 2021р. набув чинності Закон «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним з надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)».

На виконання цього Закону 29 червня 2022р. Указом Президента було введено в дію рішення РНБО України «Про затвердження Положення про Реєстр осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів), порядок його формування і ведення»³³. Положення визначає порядок формування і ведення реєстру олігархів, правила одержання відповідної інформації. Станом на грудень 2022р., реєстр не оприлюднено. За попередньою інформацією, триває процес збору відповідних даних, організаційно-технічне забезпечення підготовки цього документа.

Узгодження аудіовізуального законодавства з європейським. 13 грудня Верховна Рада ухвалила важливий базовий Закон «Про медіа», над якими працювала робоча група, включно з юристами, народними

депутатами, співробітниками медіарегулятора із залученням міжнародних партнерів і представників медіабізнесу. Цей Закон: (а) охоплює всю систему національних медіа — від друкованих ЗМІ, телебачення та радіо до Інтернет-медіа; (б) передбачає інструменти протистояння інформаційному впливу країни-агресора і захист національного мовно-культурного простору; (в) містить правові запобіжники тенденціям обмеження свободи слова; (г) відповідає нормам і вимогам ЄС, зокрема, зменшує приватний вплив на медіа, посилює незалежність й розширює можливості регулятора³⁴. В цілому ухвалення Закону про медіа є успішним кроком на шляху реалізації рекомендацій ЄК. Водночас, на думку експертів, на черзі — ухвалення нового закону про телерекламу³⁵.

Зміна законодавства про нацменшини. Ухвалення 13 грудня нового Закону «Про національні меншини (спільноти)», з одного боку, є важливим для реалізації євроінтеграційних завдань, а з іншого — актуальним з огляду на те, що до цього часу в Україні діяв Закон «Про національні меншини», ухвалений ще в червні 1992р., який є морально застарілим.

Новий закон містить ряд важливих положень, якими: (а) визначаються особливості державної політики щодо реалізації прав і свобод осіб, які належать до національних меншин; (б) окреслюються повноваження органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у відповідній царині; (в) регулюються сфери функціонування громадських об'єднань національних меншин; (г) забезпечуються права на самоідентифікацію, свободу слова, совісті та релігії; участь у політичному, економічному та соціальному житті; збереження культурної

³⁰ Потрібно для вступу в ЄС: Рада змінила законодавство про боротьбу з відмиванням грошей. — Європейська правда, 6 вересня 2022р., <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/6/691192>.

³¹ Чи склав парламент іспит від ЄС? Аналіз виконання Україною критеріїв Єврокомісії. — Європейська правда, 14 грудня 2022р., <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/12/14/7152454>.

³² Андрій Єрмак поставив завдання оперативно направити заповнений опитувальник щодо участі України в Робочій групі ОЕСР з питань боротьби з хабарництвом. — Інтернет-представництво Президента України, 3 листопада 2022р., <https://www.president.gov.ua/news/andriy-yermak-postaviv-zavdannya-operativno-napraviti-zapovn-78921>.

³³ Зеленський ввів у дію Положення про реєстр олігархів. — Європейська правда, 30 червня 2022р., <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/30/688699>.

³⁴ Закон про медіа підтримали всі фракції і аргументують це переконливо. — Укрінформ, 19 грудня 2022р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3637093-zakon-pro-media-pidtrimali-vsi-frakcii-j-argumentuut-ce-perekonlivo.html>.

³⁵ Чи склав парламент іспит від ЄС? Аналіз виконання Україною критеріїв Єврокомісії. — Європейська правда, 14 грудня 2022р., <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/12/14/7152454>.

самообутності національної спільноти тощо³⁶.

Відзначаючи ухвалення цього Закону позитивним зрушенням на шляху до ЄС, слід враховувати принаймні дві важливі обставини. По-перше, питання прав національних меншин забезпечується низкою законів і нормативних актів. По-друге, саме ця сфера є чутливою і досить проблемною у відносинах з деякими сусідніми країнами-членами ЄС.

Отже, на всіх напрямках, визначених Єврокомісією, спостерігаються помітні здобутки і прогрес. І цей прогрес має особливу вагу і значення з огляду на широкомасштабну війну в Україні, яка містить загрозу не лише її євроінтеграційному курсу, але й її державності загалом. Водночас очевидне й те, що реалізація цих завдань ЄС ще потребує додаткових зусиль влади та українського суспільства.

Україна в умовах широкомасштабної війни активно продовжує рух до ЄС, впроваджує проєвропейські реформи, поглиблює секторальне співробітництво з Брюсселем, виконує положення Угоди про асоціацію і рекомендації Єврокомісії.

Російська збройна інтервенція прискорила євроінтеграційні процеси в нашій країні, сприяла об'єднанню нації, зміцнила солідарність України та ЄС, а також консолідувала країни Євросоюзу у спільному протистоянні агресії кремля. Виникла нова якість відносин Києва і Брюсселя, складовими якої є отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС, високий рівень довіри та безпрецедентна інтенсивність взаємних контактів, лібералізація торгово-економічного співробітництва.

Водночас російська експансія негативно вплинула та уповільнила європейську інтеграцію України, яка під час війни зазнала величезних людських та економічних втрат і має зосереджувати значні ресурси на протистоянні російській інтервенції. У нинішніх

умовах політична підтримка, військова, фінансова, гуманітарна допомога країн ЄС є критично важливими для України. Також дієвим інструментом протистояння країні-агресору є санкційна політика ЄС, координована з іншими країнами світу.

Умовами успішного просування України на євроінтеграційному шляху є імплементація цінностей і норм ЄС, ефективна реалізація базових реформ у різних сферах. Протягом останніх місяців 2022р. українська влада зосередила зусилля на виконанні рекомендацій Єврокомісії.

Загалом оцінюючи дії української влади, є підстави констатувати позитивні результати і помітний прогрес на визначених напрямках. Ідеться про ухвалення ряду євроінтеграційних законів (насамперед про медіа та національні меншини), просування реформи судочинства, здійснення прозорих процедур обрання керівників антикорупційних структур тощо. Але очевидно є необхідність запровадження на практиці ухвалених законодавчих актів, концентрації зусиль на ключових сферах євроінтеграції, вирішення комплексу внутрішніх проблем, що уповільнюють наближення до євроспільноти.

³⁶ Рада ухвалила закон про нацменшини. — Укрінформ, 13 грудня 2022р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3633309-rada-uhvalila-zakon-pro-nacmensini.html>.